

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

“ถุงพลาสติก” (Plastic Bag) เป็นอีกหนึ่งภาชนะที่นิยมใช้สำหรับบรรจุอาหารและสิ่งของเครื่องใช้ เนื่องจากความสะดวกสบายในการใช้และจัดหาเพื่อการดำเนินชีวิตประจำวันเมื่อต้องไปจับจ่ายใช้สอยสินค้าต่าง ๆ อีกทั้งยังมีต้นทุนในการผลิตที่ต่ำ โดยในช่วงระยะเวลา 20 ปีที่ผ่านมา มีการนำพลาสติกมาใช้มากขึ้นสาเหตุมาจากความพยายามในการหาวัสดุทดแทนกระดาษ โลหะ และแก้วในรูปแบบของบรรจุภัณฑ์ต่าง ๆ ทั้งนี้เนื่องจากพลาสติกมีน้ำหนักเบา ทนทาน และมีความยืดหยุ่น ทำให้พลาสติกมีข้อดีเหนือกว่าวัสดุอื่น นอกจากนี้ผลิตภัณฑ์จากพลาสติกจะช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายในการขนส่งสินค้าและสามารถนำไปผลิตเป็นบรรจุภัณฑ์ที่มีความคงทน แข็งแรงรวมทั้งสามารถขึ้นรูปเป็นผลิตภัณฑ์ได้หลากหลายรูปแบบ ด้วยเหตุผลดังกล่าวทำให้มีการใช้พลาสติกเพิ่มขึ้น (กรมควบคุมมลพิษ 2548: 1-1) โดยถุงพลาสติกที่ใช้ทั่วไปในปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นถุงพลาสติกบรรจุอาหารทั้งร้อนและเย็น แต่คนส่วนใหญ่อาจไม่ทราบถึงคุณสมบัติของถุงร้อนและถุงเย็นเท่าที่ควร จึงมักมีการนำมาใช้อย่างไม่ถูกต้อง ทำให้อาหารนั้นไม่ปลอดภัยต่อการบริโภคเพราะมีการปนเปื้อนของสารที่เป็นอันตรายจากพลาสติกสู่อาหารทำให้เสี่ยงต่อการเกิดมะเร็งได้ อย่างไรก็ตามการใช้พลาสติกบรรจุอาหารควรนำมาใช้ให้ถูกต้อง ถุงร้อนควรใช้บรรจุของร้อนและอาหารที่มีไขมัน ส่วนถุงเย็นใช้บรรจุของทั่วไปหรืออาหารแช่แข็ง แต่เนื่องจากการผลิตถุงพลาสติกบรรจุอาหารที่ไม่ได้มาตรฐานทำให้มีสารเจือปนในพลาสติก เมื่อนำมาใช้ใส่อาหาร สารเหล่านั้นอาจจะละลายปนเปื้อนในอาหารอาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพ แม้จะไม่เกิดพิษทันทีแต่สารเหล่านี้จะสะสมสารพิษในร่างกายและก่อให้เกิดพิษแบบเรื้อรัง โดยเฉพาะผู้บริโภคที่เป็นเด็กหรือผู้สูงอายุอาจได้รับอันตรายได้ง่ายกว่าบุคคลทั่วไป (กระทรวงสาธารณสุข: 2552) และข้อสำคัญอีกประการหนึ่งคือถุงพลาสติกมีแนวโน้มการรั่วไหลของสารปรุ่่งแต่ง สารประกอบที่เป็นพิษในกระบวนการผลิตอีกด้วย (วัลลภ คล้ายพงษ์ และคณะ: 2553) นอกจากนี้ ถุงพลาสติกยังเป็นสาเหตุหนึ่งของการเกิดภาวะโลกร้อนยังมีการใช้ถุงพลาสติกมากเท่าไรปริมาณก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ที่ถูกปล่อยสู่ชั้นบรรยากาศโลกจากการกิจกรรมการผลิตและเผาทำลายถุงพลาสติกก็จะยิ่งสูงมากขึ้นตามมา (อินทรชัย พาณิชกุล:

2554) สำหรับเรื่องของการลดการใช้ถุงพลาสติกในประเทศไทยนั้น แม้จะยังไม่มีความหมายของการใช้ถุงพลาสติกอย่างเข้มงวดเหมือนหลาย ๆ ประเทศ แต่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็พยายามผลักดันโครงการณรงค์เสริมสร้างจิตสำนึกการรับรู้ถึงปัญหาขยะถุงพลาสติกอย่างต่อเนื่อง โดยที่ผ่านมามีหลาย ๆ องค์กรที่ออกมารณรงค์เรื่องของการลดการใช้ถุงพลาสติกอย่างมากมาย แต่ยังไม่มีการรณรงค์ไหนที่นำไปสู่การลงมือปฏิบัติจริงและเห็นเป็นรูปธรรมจะพบเพียงแค่การจัดเป็นแคมเปญในระยะสั้น ๆ เท่านั้น ทำให้ปริมาณการใช้ไม่ได้ลดลงจากปีก่อน ๆ แต่อย่างใด มีหน้าซ้ำยังมีแนวโน้มว่าจะเพิ่มขึ้นจากเดิมอีกด้วย (สถาบันธุรกิจเพื่อสังคม: 2554)

จากปัญหาการขาดความรู้ของประชาชนที่มีต่อการใช้ถุงพลาสติก ซึ่งหากใช้ผิดวิธีผิดประเภทจะมีผลต่อสุขภาพ เช่น การนำถุงพลาสติกที่ไม่สามารถอุ่นด้วยเตาไมโครเวฟได้ไปอุ่นในเตาไมโครเวฟ การใช้ถุงพลาสติกร้อนบรรจุอาหารขณะร้อนจัดเป็นเวลานาน ๆ หรือการนำถุงพลาสติกที่ใช้บรรจุอาหารนำกลับมาใช้บรรจุอาหารอีกครั้ง อาจจะทำให้มีปริมาณสารละลายออกมาเพิ่มขึ้นถึงแม้ว่าจะมีการล้างทำความสะอาดอย่างดีแล้วก็ตาม (สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค: 2554) ในส่วนของการขาดความรู้ด้านการจัดการขยะจากพลาสติกจะเห็นได้ว่าประชาชนที่อาศัยอยู่นอกเขตเมือง มีรูปแบบการจัดการขยะจากพลาสติกโดยการเผา เนื่องจากถุงพลาสติกเป็นสิ่งทำลายยาก ผลจากการจัดการถุงพลาสติกโดยการเผาจะก่อให้เกิดมลภาวะที่เป็นพิษและเป็นอันตรายต่อสุขภาพ โดยสารเคมีจากถุงพลาสติกเข้าสู่ร่างกายทำให้เกิดโรคมะเร็งไข้เจ็บต่าง ๆ (ปราณี วิเศษ: 2547) ทั้งนี้ปัญหาในเรื่องของการขาดความรู้ของประชาชนอาจเนื่องมาจากการให้ความรู้โดยการรณรงค์ยังไม่ถึงกลุ่มเป้าหมาย ดังจะเห็นได้จากผลการศึกษาของสมนึก ชัชวาล (2543) ที่พบว่าข่าวสารด้านการป้องกันและควบคุมการเพิ่มขึ้นของขยะพลาสติกและการกำจัดขยะพลาสติกส่วนใหญ่มักจะเผยแพร่ในรูปแบบของเอกสารทางวิชาการของทางราชการ เป็นหนังสือวิชาการที่อยู่ในห้องสมุด เป็นบทความที่เผยแพร่ทางวารสารหรือทางอินเทอร์เน็ตอาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ประชาชนไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารดังกล่าวได้ ซึ่งในการป้องกันและควบคุมการเพิ่มขึ้นของปริมาณขยะที่สำคัญ คือการลดขยะที่แหล่งกำเนิด (Source reduction) จากครัวเรือนซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดที่สำคัญในฐานะผู้บริโภค โดยอาศัยขบวนการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในชีวิตประจำวัน สุทธิรักษ์ สุจริตตานนท์ (2549: 203) และกรมควบคุมมลพิษ (2548: 3-10) การที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของประชาชนในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้นวิธีการหนึ่งที่นิยมใช้กันคือการให้ความรู้แก่ประชาชน เพื่อให้เกิดความตระหนักและเกิดจิตสำนึกในการที่จะแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม (มนัส สุวรรณ 2539: 186) ซึ่งการเปลี่ยนรูปแบบวิถีชีวิตใหม่นั้น ต้องอาศัยการปลูกฝังจากครอบครัวเนื่องจากเป็นหน่วยย่อยที่ทำหน้าที่ผลิตทรัพยากรมนุษย์ที่เป็นสมาชิกใหม่ให้แก่สังคม ทำหน้าที่เลี้ยงดูอบรมสมาชิกให้มีพัฒนาการทางร่างกาย จิตใจ

สติปัญญาอารมณ์และสังคม (David M.Klein & Jame M.White 1996) ครอบครัวยุคใหม่เป็นที่ยอมรับ
พฤติกรรมและ ประสิทธิภาพให้แก่วัยตั้งแต่แรกเกิด ประสิทธิภาพในวัยเด็กที่สะสมจากครอบครัวยุคใหม่
ก่อให้เกิดบริบทนิสัยที่ติดตัวเรื้อรังมา ซึ่งนิสัยการบริโภคมีอิทธิพลต่อภาวะโภชนาการของแต่ละ
บุคคล (ศาสตราจารย์ ศาสตราจารย์ 2544: 37)

“จังหวัดนนทบุรี” เป็นพื้นที่ที่ตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา โดยแม่น้ำเจ้าพระยาแบ่ง
พื้นที่จังหวัดออกเป็นสองส่วน คือ ฝั่งตะวันออก และฝั่งตะวันตก ปัจจุบันพื้นที่ของจังหวัดในบาง
อำเภอซึ่งเคยเป็นสวนผลไม้ต่าง ๆ และมีเขตติดต่อกับกรุงเทพมหานครก็ค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงเป็นที่
อยู่อาศัยของประชาชนที่ได้อพยพมาจากทุกภาคของประเทศ พื้นที่บางส่วนของบางอำเภอยังเป็น
รองรับการขยายตัวในด้านอุตสาหกรรมมีการจัดสรรที่ดินและก่อสร้างโรงงานอุตสาหกรรมขึ้น
อย่างหนาแน่น (สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดนนทบุรี: 2554) จากการเป็นที่ยอมรับ
ขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมและการอยู่อาศัยของประชาชนที่หลั่งไหลกันเข้ามาทำงานใน
กรุงเทพมหานคร ทำให้มีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและส่งผลกระทบต่อปริมาณขยะมูลฝอยเพิ่ม
มากขึ้นตามไปด้วย ซึ่งการกำจัดขยะมูลฝอยของจังหวัดนนทบุรีในปัจจุบันจะใช้วิธีการขนถ่ายจาก
อำเภอต่าง ๆ ไปไว้ยังแหล่งกำจัดขยะที่ตำบลคลองขวาง อำเภอไทรน้อย ในพื้นที่ประมาณ 186 ไร่
มีองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี (อบจ.) เป็นผู้ดูแล ซึ่งในอนาคตจะมีปริมาณเพิ่มมากขึ้น
เรื่อย ๆ (ซัพพลายเชนของธุรกิจ สมศรี ทองชั้น และศรีธัญญา กังพานิชกุล 2552: 11) ดังนั้น การ
ควบคุมปริมาณขยะจากการใช้ถุงพลาสติกจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งของจังหวัดนนทบุรี ซึ่งวิธีการ
หนึ่งที่จะช่วยในการปรับพฤติกรรมของครอบครัวคือการให้ความรู้ในเรื่องโทษภัยและวิธีการใน
การจัดการกับขยะประเภทถุงพลาสติกอย่างถูกวิธี โดยในการให้ความรู้ดังกล่าวนี้ จำเป็นอย่างยิ่งที่
จะต้องทราบถึงพื้นฐานความรู้และพฤติกรรมการใช้ถุงพลาสติกในปัจจุบันของครอบครัวในจังหวัด
นนทบุรี ทั้งในด้านการเลือกใช้ถุงพลาสติกและการจัดการกับขยะถุงพลาสติกในชีวิตประจำวัน
เพื่อนำผลการศึกษาไปเป็นข้อมูลประกอบการปรับปรุงและพัฒนากระบวนการในการรณรงค์
ป้องกันและให้ความรู้ที่เหมาะสมกับครอบครัวในจังหวัดนนทบุรีต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาความรู้เกี่ยวกับถุงพลาสติกของครอบครัวในจังหวัดนนทบุรี
- 2.2 เพื่อศึกษาพฤติกรรมการใช้ถุงพลาสติกของครอบครัวในจังหวัดนนทบุรี
- 2.3 เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะส่วนบุคคลกับความรู้เกี่ยวกับ

ถุงพลาสติกของครอบครัวในจังหวัดนนทบุรี

2.4 เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะส่วนบุคคลกับพฤติกรรมการใช้
ถุงพลาสติกของครอบครัวในจังหวัดนนทบุรี

2.5 เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้เกี่ยวกับถุงพลาสติกกับพฤติกรรมการใช้
ถุงพลาสติกของครอบครัวในจังหวัดนนทบุรี

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยดังต่อไปนี้

4. สมมติฐานการวิจัย

4.1 คุณลักษณะส่วนบุคคลมีความสัมพันธ์กับความรู้เกี่ยวกับถุงพลาสติกของครอบครัวในจังหวัดนนทบุรี

4.2 คุณลักษณะส่วนบุคคลมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้ถุงพลาสติกของครอบครัวในจังหวัดนนทบุรี

4.3 ความรู้เกี่ยวกับถุงพลาสติกมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้ถุงพลาสติกของครอบครัวในจังหวัดนนทบุรี

5. ขอบเขตการวิจัย

5.1 ด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ศึกษาครั้งนี้ หมายถึง ผู้รับผิดชอบจัดหาอาหารของครอบครัวที่อาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดนนทบุรี ในเขตการปกครองส่วนภูมิภาค จำนวน 6 อำเภอ ประกอบด้วย อำเภอเมือง อำเภอบางกรวย อำเภอบางใหญ่ อำเภอบางบัวทอง อำเภอไทรน้อย และอำเภอปากเกร็ด

กลุ่มตัวอย่างครั้งนี้ หมายถึง ผู้รับผิดชอบจัดหาอาหารของครอบครัว ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดนนทบุรี ในเขตการปกครองส่วนภูมิภาค จำนวน 6 อำเภอ ประกอบด้วย อำเภอเมือง อำเภอบางกรวย อำเภอบางใหญ่ อำเภอบางบัวทอง อำเภอไทรน้อย และอำเภอปากเกร็ด ได้มาโดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) จำนวน 400 คน

5.2 ด้านตัวแปร

5.2.1 ตัวแปรชุดที่ 1 ประกอบด้วย

- 1) ตัวแปรต้น ได้แก่คุณลักษณะส่วนบุคคล ประกอบด้วย
 - (1) เพศ
 - (2) สถานภาพการสมรส
 - (3) อายุ
 - (4) จำนวนสมาชิกของครอบครัว
 - (5) ระดับการศึกษา
 - (6) อาชีพ
 - (7) รายได้

(8) ลักษณะที่อยู่อาศัย

2) ตัวแปรตาม ได้แก่

(1) ความรู้เกี่ยวกับถุงพลาสติก

(2) พฤติกรรมการใช้ถุงพลาสติกของครอบครัว

5.2.2 ตัวแปรชุดที่ 2 ประกอบด้วย

1) ตัวแปรต้น ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับถุงพลาสติก

2) ตัวแปรตาม ได้แก่ พฤติกรรมการใช้ถุงพลาสติกของครอบครัว

6. นิยามศัพท์เฉพาะ

6.1 คุณลักษณะส่วนบุคคล หมายถึง ข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นผู้รับผิดชอบจัดหาอาหารของครอบครัว ได้แก่ เพศ สถานภาพการสมรส อายุ จำนวนสมาชิกในครอบครัว ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ และลักษณะที่อยู่อาศัย

6.2 ความรู้เกี่ยวกับถุงพลาสติก หมายถึง การรับรู้ของผู้รับผิดชอบจัดหาอาหารของครอบครัว ใน 2 ประเด็น คือ

6.2.1 ความรู้เรื่องพลาสติกและถุงพลาสติก ประกอบด้วย ความรู้เกี่ยวกับประเภทคุณสมบัติของถุงพลาสติก และอันตรายจากถุงพลาสติก

6.2.2 ความรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะจากถุงพลาสติกอย่างถูกวิธี ประกอบด้วย วิธีการกำจัดขยะในรูปแบบต่าง ๆ เช่น วิธีการทิ้งขยะ การคัดแยกขยะ และการลดขยะจากถุงพลาสติกด้วยวิธีการ 3R ได้แก่ การใช้ซ้ำ (Reuse) การลดการใช้ (Reduce) และการแปรรูปใช้ใหม่ (Recycle)

6.3 พฤติกรรมการใช้ถุงพลาสติกของครอบครัว หมายถึง การแสดงออกของผู้รับผิดชอบจัดหาอาหารของครอบครัวที่มีการเลือกใช้ถุงพลาสติกที่ถูกต้องตามประเภทโดยคำนึงถึงอันตรายจากถุงพลาสติกและการลดมลภาวะที่เกิดจากถุงพลาสติก โดยพิจารณาจาก 2 ประเด็น คือ

6.3.1 พฤติกรรมการใช้ถุงพลาสติกในชีวิตประจำวัน ประกอบด้วย การจัดหาอาหารของครอบครัว การเลือกใช้ภาชนะสำหรับบรรจุอาหารหรือสินค้าอื่นที่ซื้อจากตลาดหรือร้านค้า ห้างสรรพสินค้า ร้านสะดวกซื้อ

6.3.2 พฤติกรรมการจัดการขยะจากถุงพลาสติก ภายหลังการใช้ถุงพลาสติกบรรจุอาหารหรือสินค้าอื่น ๆ ประกอบด้วย วิธีการทิ้งขยะ การคัดแยกขยะ และการลดขยะจากถุงพลาสติกด้วยวิธีการ 3R ได้แก่ การใช้ซ้ำ (Reuse) การลดการใช้ (Reduce) และการแปรรูปใช้ใหม่ (Recycle)

7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

7.1 เป็นแนวทางให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการปรับปรุง พัฒนาระบบการในการรณรงค์ และให้ความรู้แก่ผู้รับผิดชอบจัดหาอาหารของครอบครัวและประชาชนทั่วไปในเรื่องการใช้ถุงพลาสติกอย่างถูกวิธี

7.2 เป็นแนวทางในการวางแผนและการบริหารจัดการเกี่ยวกับการจัดการขยะจากถุงพลาสติกสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

